

Nr 57.

Ankom till riksdagens kansli den 15 november 1944 kl. 5 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 september 1943 (nr 691) om villkorlig frigivning.

Genom en den 27 oktober 1944 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 300, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

angående ändring i lagen den 18 september 1943 (nr 691) om villkorlig frigivning.

Härigenom förordnas, att 1, 14 och 20 §§ lagen den 18 september 1943 om villkorlig frigivning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

1 §.

Den som undergår straffarbete på viss tid, ej under sex månader, eller ock fängelse på minst lika lång tid skall villkorligt frigivas, då han avtjänat fem sjättedelar av strafftiden.

Har jämlikt 4 kap. 3 § strafflagen förhöjt straff ådömts den som till fullo avtjänat det honom förut ådömda straffet, må villkorlig frigivning som i första stycket sägs ej ske, med mindre straffet efter avräkning av vad han tidigare utstått uppgår till minst sex månader och ej heller förrän den dömde ånyo avtjänat minst fem månader.

14 §.

Förklaras den — — — till ända.

Varder jämlikt 4 kap. 3 § strafflagen förhöjt straff ådömt den frigivne, gälle i fråga om ny villkorlig frigivning enligt 1 § vad i andra stycket samma paragraf stadgas.

20 §.

Då från gemensamt straff som bestämts jämlikt 4 kap. 3 § strafflagen avräknas vad den dömde utstått av förut ådömt straff, skall vid tillämpning av denna lag såsom strafftid räknas tiden för det gemensamma straffet.

Såsom strafftid skall jämväl räknas tid under vilken straffet skall anses verkställt på grund av domstols förordnande som i 4 kap. 12 § strafflagen sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1945.

I 1 § lagen den 18 september 1943 om villkorlig frigivning, som skall avlösa 1906 års lag i ämnet och träder i kraft den 1 januari 1945, stadgas, att den som undergår straffarbete på viss tid, ej under sex månader, eller fängelse på minst lika lång tid skall villkorligt frigivas, då fem sjättedelar av strafftiden förflutit. Vid sidan av denna bestämmelse om obligatorisk villkorlig frigivning upptager lagen i 2 § bestämmelser om fakultativ villkorlig frigivning. Enligt sistnämnda lagrum må den som undergår straffarbete på viss tid eller fängelse och som avtjänat två tredjedelar av strafftiden, dock minst 8 månader, under vissa förutsättningar villkorligt frigivas tidigare än som följer av 1 §. I beslut om villkorlig frigivning skall fastställas viss prøvotid. Om den frigivne under denna tid åsidosätter något som till följd av frigivningen åligger honom eller ånyo lagföres för brott, kan den villkorligt medgivna friheten förklaras förverkad. Under prøvotiden skall den frigivne i allmänhet stå under tillsyn och vara underkastad särskilda föreskrifter angående vistelseort, bostad, arbetsanställning m. m.

Enligt kungörelsen den 10 december 1909 angående förordnande om verkställighet av utslag, varigenom frihetsstraff ådömts, sådan denna kungörelse lyder enligt ändringar som vidtagits i samband med utfärdandet av 1943 års lag om villkorlig frigivning, åligger det tillsyningsman vid fängelse eller länsstyrelse att vid meddelande av förordnande om verkställighet av ådömt frihetsstraff å utslaget göra anteckning om dagen för straffets början och dagen för dess slut eller, om obligatorisk villkorlig frigivning ifrågakommer, den dag då sådan skall äga rum. Meddelas före den 1 januari 1945 förordnande om verkställighet av straff, som skall sluta efter nämnda dag, skall å utslaget anteckning göras om den dag, då obligatorisk villkorlig frigivning skall ske, såframt sådan skall äga rum enligt den nya lagens bestämmelser, jämförda med övergångsbestämmelserna till densamma. Beträffande fånge, vilken på grund av tidigare meddelat förordnande undergår straff som skall sluta efter den 1 januari 1945, har verkställighetsmyndigheten ålagts att före den 1 oktober 1944 utsätta dag, då obligatorisk villkorlig frigivning skall ske. Nyssnämnda övergångsbestämmelser till 1943 års lag innehålla bl. a., att villkorlig frigivning enligt 1 § ej må äga rum beträffande den, för vilken den 1 januari 1945 av strafftiden återstår mindre än en månad eller, om straffet utgör ett år eller däröver men understiger tre år, mindre än två månader eller, om straffet utgör tre år eller däröver, mindre än tre månader.

Vid remiss till lagrådet den 20 oktober 1944 av ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag angående ändring i 1943 års lag om villkor-

lig frigivning anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Bergquist*, bland annat följande:

»Det har kommit till min kännedom att vid förordnande om verkställighet av straff, som skall sluta efter den 1 januari 1945, verkställighetsmyndigheterna i visst hänseende hyst skilda åsikter om innebörden av den nya lagstiftningen. Jämlikt 4 kap. 3 § strafflagen gäller, att om någon, som genom lagakraftvunnet utslag för brott dömts till fängelse eller straffarbete på viss tid, därefter övertygas om brott som förövats innan verkställighet av nämnda straff börjat, domstolen skall, om den brottslige jämväl för det nya brottet finnes förskylla straffarbete eller fängelse, ådöma gemensamt straff för brotten, vilket skall bestämmas så som om han på en gång hade lagförts för dem. Från det gemensamma straffet skall avräknas vad den dömden kan hava utstått av det förut ådömda straffet. Vid förordnande om verkställighet av ett med stöd av dessa bestämmelser ålagt straff uträknas enligt vedertagen praxis strafftiden så, att tiden för det gemensamma straffet utlägges efter kalendern från den dag då den dömden återintages för fortsatt verkställighet. Från den sålunda preliminärt bestämda slutdagen räknas härafter bakåt så lång tid som den dömden förut avtjänat, varigenom slutdagen erhålles. Med detta beräkningssätt ligger det nära till hands att vid tillämpning av 1 § i 1943 års lag om villkorlig frigivning bestämma, huruvida och när obligatorisk villkorlig frigivning skall ske med hänsyn till det gemensamma straffet. Enligt vad jag erfarit ha också vissa myndigheter förfarit på detta sätt. Andra myndigheter ha ansett en annan beräkningsmetod vara den riktiga. Denna utgår från att man vid prövning av fråga om villkorlig frigivning icke äger att i strafftiden inräkna tiden för straff som redan till fullo avtjänats, även om detta straff ingår i ett med tillämpning av 4 kap. 3 § strafflagen ådömt gemensamt straff. Enligt den senare metoden skall sålunda frågan om och när obligatorisk villkorlig frigivning skall ske bedömas med hänsyn endast till den straffåterstod som den dömden har att avtjäna.

Lagen lämnar icke säker ledning för avgörande vilkendera beräkningsmetoden som i det angivna fallet är den riktiga. Däremot har i lagen uttryckligen reglerats förfaringssättet för det fall att den som villkorligt frigivits enligt lagen ådömes förhöjt straff med tillämpning av 4 kap. 3 § strafflagen. I 14 § andra stycket lagen om villkorlig frigivning stadgas nämligen, att i dylikt fall frågan om ny villkorlig frigivning skall bedömas med hänsyn till det för brotten gemensamma straffet, dock att ny villkorlig frigivning enligt 1 § i lagen ej må ske, med mindre straffet efter avräkning av vad den dömden förut utstått uppgår till minst sex månader och ej heller förrän han ånyo avtjänat minst fem månader.»

Departementschefen erinrade härafter om att sistnämnda bestämmelse tillkommit i anledning av vissa av lagrådet framställda erinringar mot det till lagrådet remitterade förslaget i ämnet. I 15 § av detta förslag hade upptagits ett stadgande av innehåll att, därest den frigivne ådömdes förhöjt straff jämlikt 4 kap. 3 § strafflagen, vad på grund av den villkorliga frigivningen förordnats skulle vara utan verkan. Lagrådet anmärkte, att någon regel om

huru tiden för ny villkorlig frigivning för detta fall skulle beräknas icke upptagits, medan däremot, då villkorligt medgiven frihet eljest förklarades förverkad, frågan om ny villkorlig frigivning enligt 14 § i förslaget skulle bedömas med hänsyn till det vid frigivningen återstående straffet eller det längre straff, som den frigivne hade att undergå till följd av att han jämväl ådömts straff för brott som begåtts efter den tidigare straffverkställighetens början. Beträffande det fall att jämlikt 4 kap. 3 § strafflagen förhöjt straff ådömdes den villkorligt frigivne framhöll departementschefen, att lagrådet påpekat, att förslaget kunde lämna rum för två skilda tolkningar, medförande väsentligt olika resultat. Enligt den ena skulle vad av det gemensamma straffet återstode att verkställa anses såsom nytt straff med avseende å frågan om ny villkorlig frigivning. Den andra tolkningen innebure, att frågan om ny villkorlig frigivning skulle bedömas med hänsyn till det gemensamma straffet. Den förra tolkningen komme enligt lagrådets uppfattning att strida mot grundtanken för 4 kap. 3 § strafflagen, att det icke borde inverka på bestraffningen att lagföring för brotten skett vid skilda tillfällen. Lagrådet förordade därför den andra tolkningen och föreslog, att uttrycklig bestämmelse av sådant innehåll meddelades i lagtexten. Den modifikationen krävdes dock att ny villkorlig frigivning ej skulle ske, med mindre vad av det för brotten gemensamma straffet återstode att verkställa uppginge till minst sex månader och ej heller förrän den dömde ånyo avtjänat minst fem månader. Med hänsyn till att villkorlig frigivning enligt 2 § vore beroende på Kungl. Maj:ts prövning syntes det icke vara erforderligt att den åsyftade modifikationen gällde i fråga om sådan villkorlig frigivning. Lagrådet tillade, att den föreslagna modifikationen tydligen borde gälla även det fall att den frigivne ådömdes förhöjt straff jämlikt 4 kap. 3 § strafflagen i mål som anhängiggjorts först efter det prøvotiden gått till ända.

Efter denna redogörelse för lagrådets yttrande framhöll departementschefen att samma synpunkter i allt väsentligt vore tillämpliga även då det tidigare straffet till fullo avtjänats. Departementschefen yttrade härefter:

»Under en övergångstid efter den nya lagens ikraftträdande har man att räkna med att vid tillämpningen av 4 kap. 3 § strafflagen ett tidigare ådömt straff, vilket enligt den nya lagen bort medföra obligatorisk villkorlig frigivning, avtjänats till fullo, därför att verkställigheten avslutats så tidigt att 1943 års lag ej blivit tillämplig. Avgöres i ett sådant fall frågan om villkorlig frigivning med hänsyn endast till straffhöjningen, kommer resultatet att strida mot den av lagrådet åberopade grundtanken för 4 kap. 3 § strafflagen, att det icke bör inverka på bestraffningen att lagföring för brotten skett vid skilda tidpunkter. Avgöres åter frågan om villkorlig frigivning med hänsyn till det gemensamma straffet, kan det — särskilt om den tidigare ådömda strafftiden är lång i förhållande till det gemensamma straffet — inträffa att den straffåterstod som den dömde har att avtjäna blir mycket kort eller att någon ny verkställighet över huvud ej skall äga rum. Det kan ifrågasättas att till und-

vikande av sistnämnda olägenhet analogivis tillämpa bestämmelserna i 14 § andra stycket lagen om villkorlig frigivning. En sådan analogisk tillämpning av detta lagrum, som enligt sin lydelse förutsätter att den dömden redan tidigare villkorligt frigivits, torde dock icke vara säkert grundad.

Det berörda spörsmålet är av betydelse ej blott under en övergångstid efter den nya lagens ikraftträdande utan även i den fortsatta tillämpningen, nämligen — förutom i vissa sällsynta undantagsfall — då det först ådömda straffet ej uppgår till sex månader.

Frågan när villkorlig frigivning skall ske i här förevarande fall synes böra regleras i överensstämmelse med föreskrifterna i 14 § andra stycket lagen om villkorlig frigivning. Ett särskilt skäl härför är att detta lagrum enligt vad lagrådet anfört bör tillämpas även då den villkorligt frigivne ådömes förhöjt straff jämlikt 4 kap. 3 § strafflagen i mål som anhängiggjorts först efter det prövotiden gått till ända. I så fall får den dömden tillgodoräkna sig hela det förut ådömda straffet såsom avtjänat och icke endast den del därav som faktiskt verkställes. Det synes då vara inkonsekvent att den som till fullo avtjänat ett honom tidigare ådömt straff icke skall få tillgodonjuta förmånen att frågan om villkorlig frigivning bedömes med hänsyn till det gemensamma straffet. Den regel i detta hänseende som upptagits i 14 § andra stycket lagen om villkorlig frigivning bör fördens skull äga generell giltighet. — — —

Det nya stadgandet, vilket bör omfatta jämväl de i 14 § andra stycket avsedda fallen, torde böra innehålla, att om jämlikt 4 kap. 3 § strafflagen förhöjt straff ådömes den, som villkorligt frigivits eller till fullo avtjänat honom förut ådömt straff, obligatorisk villkorlig frigivning ej må ske, med mindre straffet efter avräkning av vad han tidigare utstått uppgår till minst sex månader och ej heller förrän den dömden ånyo avtjänat minst fem månader. Stadgandet synes böra införas såsom ett andra stycke i 1 §. Av den föreslagna avfattningen lär framgå att den utgår från att frågan om villkorlig frigivning alltid skall bedömas med hänsyn till det gemensamma straffet. Denna princip skall givetvis iakttagas även vid tillämpning av bestämmelsen i 2 § om fakultativ villkorlig frigivning. Införes ett stadgande av nyss angiven innebörd i 1 §, bör 14 § andra stycket utgå ur lagen. I samband med det föreslagna tillägget till 1 § torde den nuvarande bestämmelsen i denna paragraf böra i redaktionellt hänseende jämkas något.»

Lagrådet har den 27 oktober 1944 avgivit utlåtande över det i enlighet med vad sålunda anförts inom justitiedepartementet upprättade lagförslaget i ämnet, därvid lagrådet yttrat:

»För det fall, som behandlas i 1 § andra stycket, skall såsom strafftid räknas tiden för det gemensamma straffet. I nuvarande andra stycket av 14 § är denna princip för där avsett fall uttryckligen fastslagen. Något motsvarande stadgande har icke upptagits i förslaget med hänsyn till avfattningen av andra stycket i 1 §. Emellertid synes det önskligt, att den angivna princi-

pen kommer till tydligt uttryck i lagtexten. Då enahanda beräkning av strafftiden skall iakttas vid tillämpningen av lagen i övrigt, synes stadgande i ämnet böra erhålla sin plats såsom ett första stycke i 20 §. Såsom ett andra stycke i sistnämnda paragraf bör ingå paragrafens nuvarande innehåll.

Enligt förslaget skall 14 § andra stycket utgå. Detta synes med hänsyn till sambandet mellan denna paragraf och 13 § mindre lämpligt. Lagrådet hemställer, att det föreslagna andra stycket i 1 § inskränkes till att avse den som till fullo avtjänat det honom förut ådömda straffet samt att såsom ett andra stycke i 14 § upptages föreskrift att, om jämlikt 4 kap. 3 § strafflagen förhöjt straff ådömes den som villkorligt frigivits, i fråga om ny villkorlig frigivning enligt 1 § skall gälla vad i andra stycket samma paragraf stadgas.

Iakttages vad här ovan föreslagits, föranledes därav viss ändring i förevarande lags ingress.»

I *propositionen* ha vidtagits de av lagrådet förordade ändringarna i lagförslaget.

Utskottet.

Genom förevarande proposition föreslås en ändring i den år 1943 antagna lagen om villkorlig frigivning, vilken lag skall träda i kraft den 1 januari 1945. Som i propositionen anföres har tvekan uppstått, huru lagen skall tillämpas i de fall, då jämlikt 4 kap. 3 § strafflagen förhöjt straff ådömes den som till fullo avtjänat ett förut ådömt straff. Om t. ex. en person, som avtjänat ett straff på fem månaders straffarbete, efter verkställighetens slut övertygas om ett nytt brott som förskyller frihetsstraff och som föröfvats före verkställighetens början, skall jämlikt 4 kap. 3 § strafflagen gemensamt straff bestämmas för båda brotten. Straffet skall bestämmas som om han på en gång blivit lagförd för dem. Från det gemensamma straffet skall vid verkställigheten avräknas vad han förut avtjänat eller alltså fem månader. Om det gemensamma straffet bestämmes till straffarbete i ett år, återstå således sju månader att verkställa. Då enligt 1943 års lag om villkorlig frigivning den dömde obligatoriskt skall villkorligt frigivas, när han avtjänat fem sjättedelar av strafftiden, uppkommer frågan, om man skall räkna fem sjättedelar av det gemensamma straffet, ett år, d. v. s. tio månader, eller fem sjättedelar av det som återstår att verkställa, sju månader, d. v. s. i regel fem månader 25 dagar. Användes den förra beräkningsmetoden, skall villkorlig frigivning ske sedan den dömde, som av de tio månaderna avtjänat fem, efter återintagning avtjänat ytterligare fem månaders straffarbete; användes den senare, blir det först efter fem månader 25 dagar.

Då 1943 års lag om villkorlig frigivning icke lämnar någon säker ledning för avgörande av vilken beräkningsmetod som är den riktiga, föreslås i propositionen, att frågan skall lösas på samma sätt som beträffande det näraliggande fallet att den dömde villkorligt frigivits från det först ådömda straffet innan han jämlikt 4 kap. 3 § strafflagen ådömes förhöjt straff. I 14 §

andra stycket lagen om villkorlig frigivning föreskrives, att i dylikt fall frågan om ny villkorlig frigivning skall avgöras med hänsyn till det för brotten gemensamma straffet, dock att ny villkorlig frigivning enligt 1 § i lagen ej må ske, med mindre straffet efter avräkning av vad den dömda förut utstått uppgår till minst sex månader och ej heller förrän han ånyo avtjänat minst fem månader. Bestämmelsen i 14 § andra stycket är enligt sin lydelse begränsad att avse endast den som villkorligt frigivits, men regler av motsvarande innehåll föreslås nu i propositionen för det fall, att det förut ådömda straffet till fullo avtjänats. Tillämpas dessa regler i det förut angivna exemplet med ett gemensamt straff av ett år, varav fem månader förut avtjänats, blir resultatet att obligatorisk villkorlig frigivning skall ske, sedan den dömda avtjänat sammanlagt tio månaders straffarbete eller alltså efter återintagning ytterligare fem månader.

De föreslagna bestämmelserna ansluta sig till grundtanken i 4 kap. 3 § strafflagen, att straffet skall bli lika, oavsett huruvida lagföring sker vid ett eller flera tillfällen. De torde komma att erhålla stor betydelse jämväl i fråga om den fakultativa villkorliga frigivningen, om vilken Kungl. Maj:t äger besluta sedan den dömda avtjänat två tredjedelar av strafftiden, dock minst åtta månader. För detta fall skall enligt förslaget icke gälla modifikationen, att straffhöjningen skall uppgå till minst sex månader eller att den dömda skall ånyo avtjäna minst fem månader innan villkorlig frigivning kan ske. I det nyss anförda exemplet kan sålunda fakultativ villkorlig frigivning ske, efter det den dömda avtjänat sammanlagt åtta månaders straffarbete eller alltså efter återintagning ytterligare tre månader. Sådan frigivning hade däremot icke kunnat äga rum, om man vid bedömning av frågan därom endast ägt räkna med den strafftid, som återstår att avtjäna, sju månader.

Icke minst under övergångstiden efter den nya lagens ikraftträdande, innan ännu reglerna om den obligatoriska villkorliga frigivningen hunnit verka, är det av stor vikt att förevarande spörsmål blir reglerat i lag. Om t. ex. en person, som före den 1 januari 1945 avtjänat ett straff på två års straffarbete, därefter med tillämpning av 4 kap. 3 § strafflagen dömes till ett gemensamt straff av straffarbete i tre år, skall han enligt det i propositionen föreslagna beräkningssättet obligatoriskt villkorligt frigivas, sedan han efter återintagning avtjänat sex månaders straffarbete. Med det andra beräkningssättet, som innebär att till grund för beräkningen icke skall läggas det gemensamma straffet utan endast vad som efter verkställighet av det första straffet återstår, skulle obligatorisk villkorlig frigivning ha skett först efter det den dömda efter återintagning avtjänat tio månaders straffarbete.

Såsom av det anförda framgår är det av största betydelse att klarläggande lagbestämmelser i ämnet meddelas. Den i propositionen föreslagna lösningen synes utskottet också ändamålsenlig. Utskottet har vid sin granskning av förslaget icke funnit anledning till erinran mot detsamma.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att förevarande proposition, nr 300, måtte av riksdagen
bifallas.

Stockholm den 15 november 1944.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit
från första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Wagnsson, Branting, Krügel, Silje-
ström, Lodenius* och *Lindblom*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Werner, Berg, Björling,*
Lindberg, Birke och *Andersson* i Mölndal.
